

De herdenking door de Dietsche Bond in 1930 van 100 jaar Belgische onafhankelijkheid

SAM VAN CLEMEN

De Dietsche Bond werd opgericht in 1917 door de Groot-Nederlanders Anton J. Van Vessem en Willem J.L. Van Es omdat het hoofdbestuur van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) het activisme niet wilde steunen. In politiek opzicht stond de Bond dan ook positief tegenover het activisme. De uitgeweken activisten werden na de oorlog geholpen en enkelen onder hen bezetten bestuursfuncties.¹ Vanaf 1925 werd overlegd hoe de werking verder kon worden gestimuleerd, wat resulteerde in de uitgave van een eigen maandblad *De Dietsche Gedachte* vanaf 1926. In deze bijdrage belichten we een ander onderdeel van de geschiedenis van de Dietsche Bond, namelijk hoe deze organisatie in 1930, 100 jaar Belgische revolutie en onafhankelijkheid heeft herdacht vanuit Groot-Nederlands perspectief.

De organisatie van de herdenking

Sinds een eerste hoogtepunt in 1927 met de verwerping in de Eerste Kamer van het Belgisch-Nederlandse kanalenverdrag, was de anti-Belgische Groot-Nederlandse actie krachtig doorgedreven. De Bormsverkiezing in 1928 had de hoop vergroot dat België kon scheuren en de overwinning van de Frontpartij bij de parlamentsverkiezingen in 1939 was een nieuwe stimulans. We vermelden ook nog de zogenaamde *Utrechtse Documenten* gepubliceerd in het *Utrechtse Dagblad*, met voormalig Dietsche Bond-bestuurslid Pierre-Henri Ritter jr. als hoofdredacteur, waardoor hernieuwde onderhandelingen met België over de waterwegen voorlopig van de baan waren. Deze agitatie bereikte in 1930 haar top, waarbij ook de Dietsche Bond een aandeel had.

Voor een korte beschrijving van de genoemde personen, zie: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 3 dln., Tielt, 1998.

1. Zie: S. VAN CLEMEN, De steunverlening van de Dietsche Bond aan de uitgeweken activisten, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 59, 2000, nr. 4, pp. 230-242; P. VAN HEES, Vlaamse activisten als politieke vluchtelingen in Nederland tijdens het Interbellum, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jg. 100, 1987, nr. 3, pp. 394-412.

Al in november 1927 formuleerde Willem F.J. Den Uyl een voorstel aan de opstelraad van *De Dietsche Gedachte* om een Groot-Nederlands alternatief uit te werken voor de officiële Belgische vieringen. Ten eerste stelde hij voor een “*viering op onze wijze van de Belgische afscheiding*”. Meer bepaald wilde hij “*op de dagen wanneer België zijn triomfen viert*” in samenwerking met andere Groot-Nederlandse verenigingen en eventueel het ANV, op zoveel mogelijk plaatsen in Nederland bijeenkomsten houden om te tonen dat niet alle Nederlanders zich neerlegden bij de afscheiding van België.

Ten tweede dacht hij aan de uitgave van een boekdeel over de gebeurtenissen in 1830 en hun gevolgen. De omvang zou ongeveer 60 bladzijden worden en het moest bijdragen bevatten van Nederlanders, Vlamingen en Zuid-Afrikanen. Het werk moest in de eerste plaats geschiedkundige beschouwingen over 1830 bevatten, waarvoor gedacht werd aan de oud-activist Raf Verhulst of aan de hoogleraar geschiedenis Pieter Geyl. Vervolgens wilde hij door ofwel Cyriel Verschaeve of Robrecht De Smet laten uiteenzetten waarom het vanuit katholiek standpunt noodzakelijk was dat Noord en Zuid in 1830 uiteengingen. Daartegenover moest een opstel staan over het protestantisme in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Ook dacht hij aan een artikel over de staatkundige gevolgen van de afscheiding door Robert Van Genechten, de taalkundige gevolgen door Willem De Vreese, de artistieke gevolgen door René De Clercq en de wetenschappelijke gevolgen door Marcel Minnaert. Ook voor de hedendaagse toestand werd plaats voorzien: een bijdrage van Josué De Decker over de verhouding tussen Vlaanderen en Nederland, over de wenselijkheid van een hereniging van Vlaanderen of België met Nederland door Reimond Speleers en over de toekomst van Vlaanderen en Nederland door Dietse Bond-voorzitter Pieter-Willem De Koning. Verder wilde hij proberen dichters als Wies Moens, René De Clercq, Willem Kloos, Albert Verwey en Lodewijk Van Deyssel te overhalen om te getuigen over hun afkeer van de scheiding. Het boek moest eindigen met korte uitspraken van meer dan 100 bekende personen uit Nederland, Vlaanderen of Zuid-Afrika over 1830-1930.

Dit geheel moest in januari 1930 verschijnen als een extra-nummer van *De Dietsche Gedachte*, waarvan hij de kosten raamde op meer dan 1000 gulden. Om dit bedrag bijeen te krijgen, wilde hij een fonds oprichten. Dit moest begin 1928 een rondschrijven richten aan leden en sympatisanten van de Dietsche Bond, waarin de plannen voor 1930 werden uiteengezet, met de vraag om een financiële bijdrage. Ook zou worden gevraagd aan de Vlaamsch-Hollandsche Verenigingen en de afdelingen van het Dietsch Studenten Verbond (DSV) om onder hun leden intekenlijsten te laten circuleren.

Zodra zeker was dat de onderneming zou slagen, kon de opstelraad van *De Dietsche Gedachte* de mogelijke medewerkers contacteren. Van de hoeveelheid ingezameld geld zou afhangen hoeveel medewerkers er zouden kunnen worden aangetrokken. In 1929 zouden de boekjes al klaar moeten zijn om ze als proef aan

te bieden aan een aantal boekhandels. In januari 1930 moesten ze in alle boekwinkels liggen en propaganda hiervoor zou worden gemaakt door de leden van het DSV. Tot slot voorzag Den Uyl dat van elk artikel overdrukken zouden worden gemaakt. Hij zei alvast 25 gulden toe voor dit doel.²

Leden van de opstelraad Evert Besse, Anita Prins en voorzitter De Koning gaven elk een schriftelijk commentaar op dit voorstel. De drie gingen akkoord dat in 1930 de Dietsche Bond actie moest ondernemen, maar vonden het plan van Den Uyl financieel niet haalbaar. In de uit te geven bundel moest het aantal medewerkers en behandelde onderwerpen worden beperkt. Daarnaast wilde Besse beginnen met de groei van de eenheid van de Nederlanden vanaf de Bourgondische hertogen en niet met de scheiding, zoals Den Uyl voorstelde. Prins van haar kant wilde het opzet beperken tot drie omvangrijke bijdragen: een geschiedkundig deel over de oorzaak van de scheiding, de gevolgen van de scheiding met een aanklacht tegen België en een stuk over de toekomst van de Lage Landen bij de zee. De Koning meende dan weer dat het aantal bladzijden moest worden verhoogd om een dergelijk omvangrijk onderwerp te behandelen, wat te duur zou uitvallen. Daarom verkoos hij een brochure die op grote schaal zou worden verspreid boven een boek dat op 500 exemplaren zou verschijnen. Concreet stelde hij voor om nog voor de officiële Belgische viering in 1930, drie afzonderlijke nummers van *De Dietsche Gedachte* op te stellen als anti-1830-nummer en deze achteraf gebundeld uit te geven.³

Op de bestuursvergadering van 28 april 1928 werd dit laatste voorstel alvast overgenomen. Verder zouden de Nederlandse Kamers van Koophandel worden verzocht om niet deel te nemen aan de wereldtentoonstelling in Antwerpen in 1930.⁴ Om geld in te zamelen, werd op 22 september 1928 een Dietsche-Bondfonds opgericht, met De Koning en A.J. Van Wessem als beheerders.⁵

Het volgende jaar werden deze voornemens langzaam werkelijkheid. Eerst werd een nota aan de Nederlandse Kamers van Koophandel gestuurd, waarin werd

2. Rijksarchief Noord-Brabant (RANB), archief Dietsche Bond, nr. 4: Brief van Willem F.J. Den Uyl aan de opstelraad van *De Dietsche Gedachte*, 11 november 1927. Dit archief maakt deel uit van de collectie Jan Broekman, de laatste secretaris van de Dietsche Bond.

3. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 4: Nota's van Evert Besse, Anita Prins en Pieter-Willem De Koning, s.d. [1928].

4. Op 26 april 1930 opende koning Albert I de wereldtentoonstelling van Antwerpen. De Antwerpse tentoonstelling vormde een tweeluik met die van Luik. In Antwerpen werd het een koloniale en maritieme tentoonstelling, in Luik een industriële. De Nederlandse regering vroeg de gemeentes Amsterdam, Dordrecht, Rotterdam en Vlissingen om eveneens een bijdrage te leveren. G. BOUSSET en M. DEREZ (red.), *De wereld ten toon. Wereldtentoonstellingen in de universiteitsbibliotheek 1851-1992*, Leuven, 1992, pp. 105-108.

5. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 8: Verslagen van de bestuursvergaderingen, 28 april-22 september 1928.

aangedrongen om weg te blijven van de wereldtentoonstelling omdat anders een Nederlandse nederlaag zou worden meegevierd en ook omdat in België het Nederlandstalig deel van de bevolking nog steeds niet overal onderwijs in de moedertaal kon volgen. Aan de gemeenteraad van Amsterdam werd einde 1929 een soortgelijk verzoek gericht, nadat de Nederlandse regering het stadsbestuur had verzocht om deel te nemen. Deze tekst verscheen ook in *De Dietsche Gedachte*.⁶ Verder werd op 5 maart 1929 een buitengewone algemene vergadering bijeengeroepen om hulde te brengen aan erelid August Borms, die ter plaatse werd gevraagd om mee te werken aan de door de Bond geplande activiteiten in 1930.⁷

In oktober 1929 bracht Den Uyl op vraag van Marcel Minnaert verslag uit over de concrete uitwerking van zijn nota. Hij voorzag een plechtige herdenkingsbijeenkomst in Utrecht, een kranslegging op het graf van 'de vader van de Vlaamse beweging' Jan-Frans Willems en bij monumenten voor verschillende Nederlandse helden uit 1830 en een nummer van *De Dietsche Gedachte* van minstens dubbele omvang (64 bladzijden). Het bestuur belastte Den Uyl, De Koning en secretaris Adriaan Loosjes met de samenstelling hiervan. Dit programma werd enkele weken later door de halfjaarlijkse ledenvergadering goedgekeurd, waardoor de te volgen lijn meteen vastlag.⁸

Het Belgische eeuwfeest in 'De Dietsche Gedachte'

In de nationalistische pers verschenen tal van anti-1830 artikelen. Al vanaf 1928 besteedde *De Dietsche Gedachte* geregeld aandacht aan de herdenking van 100 jaar Belgische onafhankelijkheid. Adriaan Loosjes zette in met een reactie tegen de voormalige Rotterdamse burgemeester A.R. Zimmerman, die op 26 mei 1928 in *De Telegraaf* de deelname van Rotterdam aan de wereldtentoonstelling had verdedigd en had betoogd dat de afscheiding van België noodzakelijk bleek omdat het

6. Eenzelfde adres voor de Rotterdamse gemeenteraad werd opgesteld, maar uiteindelijk niet verstuurd omdat de deelname al bleek te zijn goedgekeurd. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 5: Nota voor de gemeenteraad van Rotterdam, s.d. (1929); Gemeenteraad van Rotterdam, in: *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 29 november 1929; De deelneming van Amsterdam en Rotterdam aan de muiterij-tentoonstelling te Antwerpen, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 4, 1930, nr. 6, p. 90.

7. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 5: Nota "Aan de Kamers van Koophandel", s.d. [1928]; brief van E.A. Hofman aan Evert Besse, 20 oktober 1928; nota "Aan den Raad der Gemeente Amsterdam", s.d. [1929]; nr. 8: Verslagen van de algemene en bestuursvergaderingen, 5 maart-oktober 1929; Adres van het bestuur van de Dietsche Bond aan den Raad van Amsterdam, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 4, 1929, nr. 5, p. 75.

8. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 5: Brieven van Marcel Minnaert aan Adriaan Loosjes, 19 augustus-16 oktober 1929; nr. 8: Verslagen van de algemene- en bestuursvergaderingen, 19 oktober-30 november 1929.

Verenigd Koninkrijk niet levensvatbaar was. Loosjes beweerde het tegenovergestelde en ook dat in België, Vlaanderen al 100 jaar werd onderdrukt.⁹ Daarmee was de toon gezet. In tal van andere bijdragen werd ook uitvoerig toegelicht wat de Dietsche Bond zou ondernemen. De drie themanummers waartoe was besloten, zijn er wel niet gekomen.

Intussen was Den Uyl blijven verder werken aan de samenstelling van het boekwerk. De aanvankelijke titel luidde *Een eeuw van onrecht en onderdrukking*, met 18 voorziene bijdragen, volgens het door Den Uyl opgestelde schema. De omvang zou 80 bladzijden bedragen en de prijs 40 cent in Nederland en 6 frank in België. Het moest in mei 1930 verschijnen als themanummer van *De Dietsche Gedachte* en later als boek. Snel bleken meer bijdragen te worden ingestuurd dan voorzien zodat de omvang en de prijs gevoelig stegen.¹⁰ Hierdoor verscheen het pas einde juni 1930 als de nummers 10, 11 en 12 van jaargang 4 van *De Dietsche Gedachte* onder de titel *Voor-1830-Na*. De prijs was opgetrokken tot 2 gulden in Nederland en 24 frank in België. De omvang was 145 bladzijden, verdeeld over in totaal 38 bijdragen en enkele illustraties. Dit werd ingedeeld in vier afdelingen: *Wat aan de scheiding voorafging*, *De gevolgen van de scheiding*, *Vlaanderen na 1914* en *De Toekomst*.

In het eerste deel stelde Pieter Geyl onder de titel *Eenheid en scheuring in den Dietschen Staat* dat geen godsdienstige geschillen, maar wel geschiedkundige en aardrijkskundige omstandigheden de scheuring veroorzaakten in de zestiende eeuw.¹¹ In hun teksten beschreven L.J.C. Van Gorcum en Antoon Jacob de geschiedenis van Noord en Zuid tot 1815. Uitgebreid werd geschreven over het Verenigd Koninkrijk en de oorzaken van de Belgische Omwenteling. Evert Besse beweerde dat de oorzaak lag bij de protestanten geleid door de koning, die een katholiek overwicht vanuit het Zuiden vreesden. Josué De Decker meende van zijn kant dat het Verenigd Koninkrijk was mislukt door de toevoeging van het Franstalige deel van het latere België, waardoor Frankrijk het Zuiden ervan wilde inlijven. Hij prees de koning voor zijn pogingen om de verfransing in te dammen. Pierre-Henri Ritter schreef over een overzicht van de gebeurtenissen in 1830.

Het tweede deel bevatte stukken van Marcel Minnaert over de wetenschap en het onderwijs in Vlaanderen, van Flor Heuvelmans over de taalwetgeving en van

9. A. LOOSJES, Een buitensporig artikel, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 3, 1928, nr. 1, pp. 1-4.

10. Een eeuw van onrecht en onderdrukking, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 4, 1929-1930, nr. 2, pp. 31-32; Boekwerk Voor-1830-Na, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 4, 1930, nr. 7, pp. 97-98.

11. Geyl publiceerde niet toevallig in 1930 het eerste deel van zijn *Geschiedenis van de Nederlandsche Stam*, waarin hij deze stelling verder uitwerkte. De Groot-Nederlandse geschiedschrijving werd grondig geanalyseerd. Enkele recente werken: J. TOLLEBEEK, *De toga van Fruin. Denken over geschiedenis in Nederland sinds 1860*, Amsterdam, 1990, pp. 321-384; L. WILS, *Vlaanderen, België, Groot-Nederland. Mythe en geschiedenis*, Leuven, 1994, pp. 384-428; L. WILS, Geyl en Pirenne, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 60, 2001, nr. 3, pp. 167-175.

Willem Van Es over de gevolgen van de scheiding voor Nederland. Telkens was het besluit: Vlaanderen werd al meer dan 100 jaar onderdrukt en verfranst door België en Nederland had het op alle vlakken beter gedaan dan België. Daarom had Vlaanderen er belang bij zich van België los te rukken.

In het derde deel werden het activisme en zijn gevolgen behandeld. Het belangrijkste artikel was van de hand van August Borms, die herinneringen ophaalde aan zijn betrokkenheid bij het Antwerpse activisme. Verder mochten onder andere Arthur Faingnaert, René De Clercq en dominee Domela Nieuwenhuis het activisme verheerlijken. Dit hoeft geen verwondering te wekken, gezien de Dietsche Bond dit steeds heeft gesteund.

Ten vierde kwam de toekomst van de Groot-Nederlandse beweging aan bod. Zo meende priester H. Van Oost dat er geen godsdienstige bezwaren meer bestonden tegen de hereniging en schreef Juliaan Peremans dat een samengaan economisch alleen voordelen zou opleveren. Tot slot bevatte de bundel schetsen van de Dietsche studentenbeweging door de voormalige Gentse studentenleider Jos Vermeulen en van het Vlaamse socialisme door de activist en linkse Groot-Nederlander Leo Magits.

Voorzitter De Koning had in zijn inleiding geschreven dat *Voor-1830-Na* was bedoeld als een aanklacht tegen België en een rechtvaardiging waarom Nederlanders de “*partij van het lijdende Vlaamsche volk hadden gekozen*”. Het werk wordt dan ook omschreven als “*een in wetenschappelijk gewaad gehulde aanval op het België van 1830*”.¹²

Herdenkingsbijeenkomsten

Nog voor de verschijning van *Voor-1830-Na* had de Dietsche Bond al hulde gebracht aan diverse Nederlandse hoofdrolspelers bij de gebeurtenissen in 1830. Eerst organiseerde opnieuw Adriaan Loosjes, bijgestaan door Albert J.E. Van de Poel, een bloemenhulde en kranslegging in Ginniken bij Breda aan het graf van generaal Chassé.¹³ Deze plechtigheid had plaats op 2 mei 1930, de sterfdag van Chassé, en stond onder leiding van August Borms en lid van de Dietsche Bond, P. Bogaert, die beiden in een korte toespraak Chassé herdachten. Ze werd bijgewoond door, naast enkele Bredanaars, een twintigtal Nijmeegse en Tilburgse leden van het DSV.¹⁴

12. A.W. WILLEMSSEN, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940*, Utrecht, 1969, p. 289.

13. *Dan liever de lucht in! Jan van Speijk en de Belgische Opstand*, Hilversum, 2000, pp. 47-49.

14. RANB, archief J.E.A. Van de Poel, nr. 289; Brieven van Adriaan Loosjes aan J.E.A. Van de Poel, 13 april-18 mei 1930; Dietschers en Chassé, in: *Algemeen Handelsblad*, 3 mei 1930; Hollandsch-Vlaamsche huldiging van generaal Chassé, in: *Vlaanderen*, 10 mei 1930, p. 180.

Op 12 mei 1930 volgde een huldiging van de nagedachtenis van Jan Carel Van Speijk.¹⁵ Omstreeks negen uur 's ochtends voeren vier bootjes met een honderdtal deelnemers de Schelde op tot ongeveer Oosterwaal. Nadat alweer Borms kort Van Speijk had herdacht, werd een krans in het water geworpen. Nadien vergeleek Borms de heldendaad van Van Speijk met de Vlaams-nationale dienstweigeraar Joris De Leeuw, die op dat moment hiervoor in de gevangenis zat. Dezelfde dag werd eveneens een krans neergelegd bij het verwaarloosde gedenkteken voor Van Speijk in de Amsterdamse Nieuwe Kerk. Enkele weken later vroeg het bestuur van de Bond aan de Nederlandse minister van Landsverdediging om dit monumentje tegen 5 februari 1931 op te knappen. Korte tijd later antwoordde de minister dat dit effectief zou gebeuren en einde september 1930 was het hersteld. Op die bewuste 5 februari 1931 organiseerde de Nederlandse marine aan boord van het opleidingschip 'Van Speyk' een eigen herdenking. Het bestuur van de Dietsche Bond werd hiervoor uitgenodigd en ondervoorzitter René De Clercq en Loosjes woonden ze bij.¹⁶ De hulde aan het graf van Jan-Frans Willems werd nooit gehouden.

Hoogtepunt was de 'anti-30 Dag' op 21 juni 1930 in Utrecht, die begon met een bezoek aan het Utrechtse centrale kerkhof. Daar werd hulde gebracht aan kapitein-ter-zee Jan Koenraad Koopman, in de jaren 1830-1832 bevelhebber op de Schelde voor Antwerpen. In het bijzijn van enkele van zijn afstammelingen hielden daarna De Koning voor de Dietsche Bond en Van Vessem als afgevaardigde voor de vereniging Onze Vloot herdenkingstoespraken.¹⁷

Voor 's avonds waren twee redevoeringen gepland: één over de gebeurtenissen in 1830 en één over de Groot-Nederlandse beweging in 1930. Voor de eerste werd Geyl gevraagd, maar die weigerde omdat hij vond dat hij te weinig wist over het onderwerp. Hij verwees Loosjes door naar zijn vriend Carel Gerretson. Deze werkte op dat moment namelijk volop aan een bronnenuitgave over 1830 en publiceerde in dezelfde periode tal van kleinere studies over het Verenigd Koninkrijk en de opstand.¹⁸ De voormalige activist Hugo van den Broeck aanvaardde om

15. Luitenant-ter-zee Carel Jan Van Speijk (1802-1831) was in 1831 commandant van een Nederlandse kanonneerboot op de Schelde. Op 5 februari van dat jaar liet hij deze met vrijwel de gehele bemanning in de lucht vliegen om te voorkomen dat hij in handen zou vallen van de Belgische opstandelingen. Na zijn dood ontstond rond zijn persoon in Nederland een ware heldencultus. Zie: F. ROVERS, *Dan Liever [...]*, passim.

16. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 5: Omzendbrief van het bestuur van de Dietsche Bond aan de leden, 30 april 1930; brief van het ministerie van Defensie aan de Dietsche Bond, 25 juli 1930; nr. 6: Uitnodiging voor de herdenking op 5 februari 1931; brief van Adriaan Loosjes aan C. Jansen, 17 januari 1931; Hulde aan Van Speijk te Oosterwaal, in: *Vlaanderen*, 24 mei 1930, p. 167; De Dietsche Bond, in: *Vlaanderen*, 14 juni 1930, p. 189; Van Speijk gehuldigd, in: *Het Algemeen Handelsblad*, 12 mei-6 september 1930. Een foto van het monument voor Van Speijk in de Nieuwe Kerk: F. BOTERS, *Dan liever [...]*, p. 74.

17. Foto's van deze bijeenkomst in *Voor-1830-Na*, p. 133 en 141.

18. De geplande bronnenuitgave verscheen uiteindelijk in 1936. C. GERRETSON, *Muiterij en*

als tweede te spreken. Gerretson was echter in 1917 geroyeerd als lid en Van den Broeck had in 1925 ontslag genomen uit de Dietsche Bond uit protest tegen de aanwezigheid van Josué De Decker in het bestuur. Daarom legden Van Es en Van Vessem hun gezag als stichters in de schaal om beiden weer als lid te laten aannemen, wat ook gebeurde. Tot slot zou August Borms nog enkele woorden richten tot de aanwezigen over de laatste gebeurtenissen in Vlaanderen.¹⁹

Als eerste kwam Gerretson aan het woord. Het was zijn bedoeling *“het volle licht te doen vallen op de [...] diepliggende grondfactor die, in 1830, de doorslag heeft gegeven tot de scheuring van het Verenigd Koninkrijk [...]: de worsteling tussen de Fransgezindheid en de Nederlandsgezindheid om de beheersing van de Westeuropese delta”*. De opstand was dan ook *“een door de Franse diplomatie ondersteunde Franse commune op Diets territorio”*. Verder weet hij de scheuring aan de verfransing van het Zuiden onder invloed van Franse agitatie. Koning Willem kon worden verweten dat hij de ramp niet had weten te voorkomen. De taal was dus bij Gerretson de determinerende factor. Andere redenen die meespeelden bij het uitbreken van de opstand en het slagen ervan, verdwenen om propagandistische redenen naar de achtergrond. In 1928 had hij hierover geschreven aan Geyl: *“Het is, voor onze beschouwing van het Rijk van 1815/30 essentieel dat wij de diepste oorzaak van de explosie niet zoeken in: verschil van godsdienst, verschil van belang; noch in de politieke fouten van Wullem den Ontzachlijken [...] maar in de nationaliteitsstrijd [...]. De taal is de doorslaande factor geweest. Aan de taal zit de politiek vast. De taal sleept de politiek met zich mee.”*²⁰ Hij eindigde met net zoals Geyl te ontkennen dat in het Zuiden sinds het einde van de zeventiende eeuw een samen-horigheidsbesef was gegroeid. Er bestond volgens hen *“geen Belgische nationaliteit”*. Daarin zag hij kans dat België alsnog zou uiteenvallen.

Vervolgens handelde Van den Broeck over Nederland en Vlaanderen 100 jaar na de scheiding. Hij hekelde de verfransing van België sinds 1830. *“Daarom is 1930 voor den Vlaamschen nationalist een jaar van zwaren rouw, een jaar van bezinning over een eeuw verdrukking, een jaar van beraad over de middelen om de Waalsch-franskiljonsche heerschappij af te schudden om de fout van 1830 ongedaan te maken.”* Voor hem, en de hele Dietsche Bond, was de vernietiging van België het hoofddoel. Hierna kwam Borms binnen, die uitgebreid in de bloemen werd gezet. Daarmee was de werking rond honderd jaar België afgesloten.²¹

Scheuring, 2 dln., Leiden, 1936.

19. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 6: Brief van Pieter Geyl aan Adriaan Loosjes, 15 mei 1930; brief van Hugo Van den Broeck aan Adriaan Loosjes, 5 juni 1930; brief van August Borms aan Adriaan Loosjes, 3 juni 1930; nr. 8: Verslag van de algemene vergadering, 21 juni 1930.

20. P. VAN HEES en G. PUCHINGER (red.), *Briefwisseling Gerretson-Geyl. Deel I: 1911-1928*, Baarn, 1979, nr. 177: Brief van Frederik Carel Gerretson aan Pieter Geyl, 16 juli 1928, pp. 296-302.

21. De anti-30 Dag van den Dietschen Bond, in: *Vlaanderen*, 26 juni 1930, pp. 202-203; 1830-Bijeenkomst van den Dietschen Bond ter herdenking van 1830, in: *NRC*, 22 juni 1930. De tekst

Epiloog

De Dietsche Bond herdacht de revolutie van 1830 duidelijk vanuit het verliezende standpunt, wat blijkt uit de huldes aan de militaire kopstukken uit 1830. De Bond bleef, ondanks zijn vele Vlaamse leden, een Nederlandse organisatie. Ook werd stevast ontkend dat in België een natiegevoel zou zijn gegroeid. Hoewel hierover uiteenlopende analyses zijn gemaakt en het onderzoek nog lang niet is afgesloten, klinkt het in de moderne literatuur heel anders: “*Tijdens de Franse periode en het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werden de Belgen [...] rijp voor de nationale vrijheidsstrijd. 1830 is dan ook een nationale liberale revolutie waarbij het patriotische sentiment domineert.*”²² Met de Groot-Nederlandsche geschiedschrijving werd intussen grondig afgerekend.

We konden het oplagecijfer van *Voor-1830-Na* niet achterhalen, net als we niet weten hoeveel personen op 21 juni 1930 aanwezig waren. Toch verhoogde de aanhang van de Bond, gezien het ledental steeg van 150 einde 1930 tot 172 een jaar later. Het drukken van *Voor-1830-Na* kostte 1.443 gulden en de herdenkingsbijeenkomsten 410,70 gulden. Het op te richten fonds om de kosten te dekken, kwam nooit van de grond zodat voor 1.008 gulden aan obligaties, eigendom van de Bond, dienden te worden verkocht. Hierna bleef een tekort van meer dan 500 gulden, dat werd bijgesteld door De Koning en Besse.²³ Einde 1930 diende het beheer van *De Dietsche Gedachte* echter te worden uitbesteed aan uitgeverij C.A. Mees in Santpoort, terwijl vanaf 1932 de werking grotendeels beperkt bleef tot de uitgave van dit tijdschrift. Voor de Dietsche Bond was de herdenking van 100 jaar Belgische onafhankelijkheid het begin van het einde.

van de lezing van Gerretson verscheen eveneens in: *Leiding. Algemeen Tweemaandelijksch Tijdschrift*, jg. 1, 1930, deel 2, pp. 1-28 en werd hernomen in: C. GERRETSON, *Verzamelde werken*, dl. 2, Baarn, 1974, pp. 293-319.

22. E. WITTE, Op zoek naar het natiegevoel in België. Enkele kanttekeningen bij “Les racines de la Belgique” van Jean Stegers, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 60, 2001, nr. 3, p. 180.

23. RANB, archief Dietsche Bond, nr. 6: Geldelijk verslag over 1930 door Evert Besse, 1930.